

Роль, перспективи та місце українознавчих дисциплін у системі вищої технічної освіти в умовах глобалізації

Створення єдиного освітнього простору в Європі дедалі стає об'єктивною реальністю. Ця ідея набуває все більшого поширення і в країнах пострадянського простору. Українські університети, які підписали Велику університетську хартію, дали поштовх не лише до поширення ідей Болонського процесу в Україні, а й змінили шлях розвитку вітчизняної освіти. Насамперед йдеться про структурні та змістовні зміни в системі освіти. Якщо структурні зміни мають внести зовнішні корективи в систему навчання, то змістовні – створити єдиний освітній простір, у якому б існували інтегровані навчальні програми в межах спільних ступенів рівня.

Вітчизняна система освіти, яка стала на шлях реформ, досить бурхливо сприймає ці зрушення. З одного боку – це рівень доступності освіти, можливість для обміну досвідом, знаннями, створення широкого ринку праці, забезпечення права викладачам і студентам на вільне пересування в межах європейського освітнього простору. З іншого – це кардинальна внутрішня перебудова всієї системи освіти, підвищення якості освітніх послуг, трансформація свідомості і викладача, і студента, спрямована на створення нової моделі освіти та готовність працювати в нових умовах.

При всіх перевагах європейської освітньої інтеграції та досить високої якості освітніх послуг, виникає ряд проблем, які торкаються національних традицій в змісті освіти. Перш за все, створення єдиного освітнього простору передбачає стандартизацію вищої професійної освіти. Цей напрям розвитку освіти був затверджений в документах Празького комюніке міністрів вищої освіти європейських країн у травні 2001 року та підтверджений в Пакеті документів Берлінської конференції 18-19 травня 2003 року.

Зокрема, в Празькому комюніке підкреслювалась важливість "розробки навчальних модулів, курсів і програм на всіх рівнях з "європейським" змістом, орієнтацією та організацією. Це особливо стосується модулів, курсів

та програм на отримання ступенів, які пропонуються в співпраці різних закладів з різних країн і ставлять за мету присвоєння спільного загальноновизнаного ступеня" [1, 64]. На Берлінській конференції констатувалося, що цей процес стає тенденцією розвитку європейської освіти, набуваючи конкретного втілення через "створення додаткових спецкурсів, курсів та програм з європейською тематикою або орієнтацією" [1, 105].

На практиці це означає, що освітні системи країн-учасників Болонського процесу, пристосувавши навчальні програми до європейських норм, наражаються на небезпеку втратити національні особливості насамперед у змісті освіти. Тобто, уніфікація освітніх послуг, при всіх перевагах їх стандартів якості, може призвести до інтеграції, при якій відбудеться розмивання безпосередньо через систему освіти національних елементів у структурі самої культури. Збільшення курсів, програм з європейської тематики, може призвести до поступового зменшення, а потім і витіснення із навчальних програм тих соціогуманітарних дисциплін, що складають змістовний стрижень національної системи освіти.

Це особливо стане відчутним для технічних вищих навчальних закладів в Україні, які мають незначний відсоток соціогуманітарних дисциплін в навчальних планах та програмах. Тому впроваджувати європейську тематику у навчальні програми та плани із гуманітарних дисциплін слід досить обережно, а ліквідація тих чи інших навчальних курсів має вестись без поспіху та упередження, із урахуванням історичних, суспільно-політичних потреб та особливостей країн-учасниць Болонського процесу.

На жаль, в Україні реаліями дня стали досить тривожні тенденції. Досить активно відбувається процес ліквідації, або скорочення тих чи інших гуманітарних дисциплін. В результаті, у вищих технічних навчальних закладах їх відсоток скоротився до мінімуму, хоча самі студенти досить позитивно сприймають такі навчальні курси як "Історія України", "Культурологія", "Релігієзнавство", "Естетика" та інші.

Слід підкреслити, що думка про виведення означених дисциплін із сфери технічної освіти є хибною. Викладання національної історії формує у студентської молоді громадянську позицію, почуття патріотизму, той національний дух, без якого неможливий поступальний розвиток держави. Розуміння історичного шляху, пройденого нашим народом у минулому, вміння аналізувати, мислити відповідно до сучасних реалій, використовувати досвід минулого у вирішенні складних політичних колізій сьогодення дає навчальний матеріал з "Історії України". "Культурологія", "Релігієзнавство", "Естетика", зокрема, допомагає зрозуміти збалансованість загальнолюдських цінностей та національних пріоритетів, навчає толерантності, вмінню приймати складні рішення на гуманістичних засадах, сформувати естетичні смаки, в цілому сприяє усвідомленню того, що соціокультурна компетентність стає важливішою складовою культури майбутнього фахівця.

Загалом, кожна із дисциплін соціально-гуманітарного циклу сприяє підвищенню якості професійної, в тому числі, й інженерної освіти. Прискорення технічного прогресу вимагає від молодого спеціаліста постійно працювати над собою. Водночас розуміння того, що будь-яка техніко-інженерна діяльність – це не лише підвищення продуктивності праці, а саме головне, як те чи інше рішення відповідає принципам та нормам людської моралі і загалом умовам існування людського суспільства, багато в чому залежить від опанування студентом саме дисциплін гуманітарного циклу.

Можна знати, як технічно поліпшити роботу підприємств, але при цьому не думати про включення його у взаємозв'язок із навколишнім середовищем, людиною та загалом Всесвітом. Оскільки раціональність та логіка інженерної думки спрямовані на досягнення методів та способів роботи механізмів та техніки, а не на її соціокультурне осмислення, то завдання гуманітарних дисципліни, полягає в тому, щоб у свідомості майбутнього інженера відбулася якісна зміна рівнів свідомості – стався перехід від технократичної моделі мислення до загальнолюдської та всепланетарної.

Шлях розвитку гуманітарного циклу дисциплін у вищих технічних закладах освіти полягає у створенні інтегрованих курсів як мінімум на 2 кредити, які б могли об'єднати національні елементи у змісті й організації системи навчання з європейськими вимогами в галузі освіти. Одним із таких курсів, що читається у вищих технічних навчальних закладах Франції та Канади є "Історія комунікацій", або перекладаючи назву дисципліни на національний ґрунт – "Історія науки і техніки". Цей курс дає уявлення про цивілізаційні досягнення людства, розуміння наслідків невиправданої техногенної діяльності, показує науковий та промисловий поступ людського суспільства.

Входження національної системи освіти в Болонський процес засвідчує, що не все сприймається освітянами адекватно в силу того, що є суттєві розбіжності в практиці реалізації освітніх послуг в європейських країнах, які вже досить давно працюють в цих умовах, і в Україні. Перш за все це стосується організації системи навчання студентів і змісту освіти. Однією з найгостріших проблем, із якими зіткнулися освітяни, стало значне зменшення аудиторних занять.

Особливо відчутним це є для першокурсників, які ще не вміють працювати самостійно в умовах кредитно-модульної системи, оскільки середня школа не переведена на відповідні форми і методи навчання. Тому досвід самостійного опрацювання програмного матеріалу студентство набуває саме на першому курсі. З іншого боку зменшення аудиторних годин веде також до того, що втрачається індивідуалізація процесу навчання та той живий аудиторний контакт між студентом і викладачем, який не може бути замінений навіть самими сучасними мультимедійними технологіями.

Іншою нагальною проблемою є наповненість груп. Така ситуація, коли середня кількість студентів в групі перевищує 20-22 чол., ускладнює засвоєння матеріалу та систематичний контроль знань студентів, оскільки за 2 год. практично неможливо перевірити рівень підготовки до занять всіх студентів у групі.

Тестова форма перевірки, що орієнтована на тематичний, або модульний контроль, не дає широкої проміжної картини успішності. Певною мірою такий недолік можна надолужити комп'ютерними тестовими контрольними на кожному занятті, але ця проблема, як і попередня, тісно пов'язана із матеріальними ресурсами вищих навчальних закладів, яких вкрай недостатньо для повноцінної реалізації кредитно-модульної системи.

Однак, навіть за умови відсутності достатньої кількості комп'ютерних класів можна організувати систему тренінгу та перевірки знань студентів, в тому числі і заочників, через створення загальноуніверситетського навчального сервера, на якому будуть розміщені відповідні завдання, і вхід на який буде можливий через систему Internet. Виконання завдань можна проконтролювати запровадженням для кожного студента індивідуального пароля. За таких умов викладач зможе швидко отримати інформацію про роботу кожного студента та скласти досить об'єктивне уявлення про виконання ним самостійних, або тестових завдань та визначити рівень засвоєння відповідного програмного матеріалу.

Досвід показує, що в умовах кредитно-модульної системи постає питання про вибір студентами навчальних дисциплін. В умовах, коли студент прив'язаний до певного потоку або групи це зробити майже неможливо. Оскільки за умови вибору студент сам вирішує, які дисципліни йому потрібно опрацювати в першу, другу і останню чергу, це дає йому маневр у засвоєнні програмного матеріалу.

Слід зазначити, що вільний вибір дисциплін не заперечує визначення певної кількості нормативних навчальних дисциплін, які потрібно обов'язково опрацювати протягом кожного року навчання. Однак студенту пропонується також низка спецкурсів, які він може додатково засвоїти для підвищення свого рейтингу. Причому в технічних навчальних закладах чи на технічних факультетах університетів, зокрема Канади, присутній певний мінімум гуманітарних дисциплін, і навпаки на гуманітарних – технічних дисциплін. Що дає організація навчального процесу на основі вільного

вибору? Перш за все дуже легко вирішується питання не лише академічної заборгованості, а й якості знань, оскільки ліквідується "тіньова успішність".

Практика навчання в умовах вищої школи підтверджує необхідність планового екзамену (заліку), як підсумкової форми оцінки знань. Екзаменаційну форму контролю знань не можна зводити до перескладання тих чи інших тем протягом модульного тижня. Підсумковий модульний контроль в умовах значного зменшення аудиторних занять, не замінює екзамен. На екзамен мають право йти всі студенти, на нього потрібно виділяти чітко визначений час, призначати бали, які б могли виправити картину успішності студента та сприяти покращенню якості його знань.

Звісно, Україна тільки переходить на шлях створення оптимальної моделі організації системи вищої освіти. І тут важливо одне - щоб за інноваційними експериментами не були втрачені здобутки попередніх років, щоб диплом про вищу освіту був свідченням високої якості підготовки сучасного молодого спеціаліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ "Видавництво "Політехніка", 2003. – 200 с.

